

FRI-2B.312-1-NS -03

CONTROL OF THE TERRITORY OF THE STATE BY THE LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES

Assoc. Prof. Eng. Milen Ivanov, DcS

University of Ruse "Angel Kanchev"

E-mail: mivanov@uni-ruse.bg

Abstract: *The report examines the system by which the state authorities control the residence on the territory of the country of the different categories of citizens and the role of this control for the security of the state. The principles and methods of monitoring persons and vehicles in the context of the performance of the functions of law enforcement bodies are analyzed.*

Keywords: *state, security, control, territory, border, registration*

Държавата не е единствената организация, която изпълнява управленски функции в обществото, но държавата се отличава от другите организации по следните основни характеристики:

Територия. Това е териториална организация на властта. Властта на държавата се простира в рамките на държавните териториални граници и има регулаторно въздействие върху всички лица, които се намират на територията на държавата, независимо от тяхното гражданство, националност, професия и други характеристики.

Народ. Това е населението, живеещо на определена територия, имащо определена връзка с държавата (гражданство, националност).

Публична власт. Държавата задължително формира публична власт, определена от обществото и несъвпадаща с населението на страната.

В широк смисъл на думата държавата може да се разбира като съюз на хора под едно правителство и в рамките на една територия. В допълнение към основните характеристики, можем да различим и други характеристики на държавата като:

Суверенитет, или суверенна организация на властта. Държавният суверенитет означава независимостта на държавата при осъществяване на нейната политика, както на собствената ѝ територия (вътрешен суверенитет), така и в международните отношения (външен суверенитет), при условие че се зачита суверенитета на други държави. В широко тълкуване терминът „суверенитет“ означава правото да проектираш власт, т. е. властта да произтича от този, който е овластен – суверен. Той се изразява и във върховенството и независимостта на властта на една държава в една страна от всяка друга сила, в правото и възможността да генерираш самостоятелни решения, както и независимост от други държави в международните отношения.

Държавата е *регулиращата институция* на обществото, инструмент, с помощта на който обществото организира и развива отношенията между хората в правилната посока. Смисълът да съществува на една държавна организация е да управлява живота на обществото. Приемайки и прилагайки на практика необходимите закони, държавата оказва влияние върху най-значимите обществени отношения.

Формиране на правото, т.е. публикуването на нормативни правни актове, които изразяват волята на държавата и са задължителни за всеобщо изпълнение във всички сфери на обществения живот. Законът формализира държавната власт и я прави легитимна, като определя правната рамка и формите за изпълнение на държавните функции.

Наличието на *специален принудителен апарат*, състоящ се от система от правоприлагащи и правоохранителни органи и институции, които осигуряват изпълнението на волята на държавата, включително чрез принудителни средства (държавна репресия).

Система от *данъци, мита и такси*, които са основната приходна част на бюджета на всяка държава и са необходими за провеждането на определени политики и поддържането на държавния апарат.

Притежаване на определени материални средства за провеждане на политиката (държавна собственост, бюджет и др.).

Всички основни функции на държавата няма как да се реализират, ако тя не притежава способността да контролира състоянието на гражданите, които живеят, пребивават или преминават през нейната територия.

Обществото не е просто произволен сбор от индивиди. Това е сложен социален организъм, продукт на взаимодействие между хората, определена организация на техния живот, свързана преди всичко с производството, обmena и потреблението на жизненоважни блага. Обществото е сложна динамична система от връзки между хора, обединени от семейни връзки, групови, имотни и класови отношения. Това е общност от индивиди, в която вече не действат биологични, а социални закони.

Когато се разглежда обществото, е необходимо да се разграничат три категории индивиди:

- *човек* - разумно психофизическо същество, живеещо в обществото;

- *личност* - човек, който има определен статус в обществото, и набор от права, свободи и отговорности;

- *гражданин* - човек, който участва в политическия живот, има политически права, свободи и отговорности. По отношение на конкретна държава, гражданин е лице, което е в определена политическа и правна връзка с тази държава, определяща взаимните права и задължения на държавата и гражданина.

В настоящият доклад ще разгледаме три от елементите за контрол на тези отношения от страна на държавата спрямо членовете на обществото. Това са контрол на личността, контрол на пребиваването и контрол на придвижването.

Контролът на личността е възможността държавата във всеки момент еднозначно да определи/отъждестви дадена личност, според зададени параметри. Личността се появява в държавното информационно пространство чрез уникални идентификатори – единен граждански номер (ЕГН) и личен номер на чужденец (ЛНЧ).²¹ Тази система в България се нарича ЕСГРАОН (Единна система за гражданска регистрация и административно обслужване на населението). Това е национална автоматизирана информационна система, която съдържа официални данни за всеки гражданин, разпределени в 21 категории. Поддържа се от Главна дирекция „Гражданска регистрация и административно обслужване“ (ГРАО) на Министерството на регионалното развитие и благоустройството. Данните в системата се актуализират периодично. Заедно с националните преброявания на населението и на имущественото състояние те са най-достоверните данни за числеността на населението в селищата и другите административни единици (области, общини и общински райони). Това е инициращата отъждествяването на личността, система на държавата и тя превръща даден човек в гражданин, когато в момента на неговото раждане му се присвоява и уникален идентификатор - ЕГН.

Личният номер за чужденец (ЛНЧ) идентифицира еднозначно дългосрочно пребиваващите чужденци в Република България. Начинът на неговото формиране се определя от Министерския съвет.

Смисълът на системата ЕСГРАОН е да улесни държавата и нейните органи в контрола над дейността на всички граждани родени и пребиваващи на територията на страната и по този начин да се осъществяват законови и реални политики. Системата е най-достоверния регистър за броя и местоположението на гражданите на републиката. Чрез постоянния и настоящия

²¹ За нуждите на изследването пренебрегваме останалите начини за еднозначно идентифициране на пребиваващи на територията на страната граждани, тъй като те, до голяма степен, са извън контрола на държавата. Например, държавата трудно може да отъждестви еднозначно личност, която представя документ за самоличност, издаден от друга държава. В този случай тя трябва да се довери на чуждата държава.

адрес, държавните органи могат сравнително точно да определят броя на населението, неговия статус и местоположение. Разбира се тук има известна относителност на данните, което е в резултат или на произволното движение на гражданите (трудова заетост, заболявания, неспазване на правилата за определяне на настоящ адрес и др.), затова съществуват няколко помощни системи, които да позволят реален контрол на населението. Този реален контрол е необходим, за да може да се осъществяват ефективно основни държавни функции – сигурност, опазване на обществения ред, защита от противоправни посегателства, защита на населението при бедствия, аварии и катастрофи и др. За да има ефективни резултати от тези политики, оправомощените държавни органи трябва да знаят във всеки момент къде се намира дадена личност или колко точно граждани има в даден район или дадена сграда.

Един от помощните елементи на този контрол от страна на държавата е дейността на Министерството на вътрешните работи (МВР) по териториалното обслужване на населението. Тя се осъществява от полицейските органи от териториална полиция в областните дирекции на Министерството на вътрешните работи (ОДМВР). Полицейските и младши полицейските инспектори системно изучават състоянието и изменението на оперативната обстановка в обслужвания от тях район/микрорайон, причините и условията, способстващи извършването на правонарушения, и предлагат мерки за тяхното отстраняване.²² От изброената в чл. 19, ал. 1 на наредбата задължителна за водене документация се вижда ясно, че дейността на полицейските и младши полицейските инспектори е свързана основно с контрола на пребиваването и дейността на гражданите на определена територия на страната.

Друга система, която позволява да се контролират гражданите, пребиваващи в определена сграда е разписана в Закона за управление на етажната собственост.²³ В него, в чл. 7, ал. 1 се предвижда воденето на книга на етажната собственост, която се създава, съхранява и поддържа във всяка сграда или вход в режим на етажна собственост. В тази книга се вписват собствениците или ползвателите на имота, членовете на домакинството, които живеят заедно със собственика и/или ползвателя, времето, през което тези лица не ползват самостоятелния обект, обитателите, временно пребиваващи в обекта на самостоятелно правно основание повече от 30 дни, датата на вписване и датата на отписване.²⁴ Взаимодействието на управителният съвет/управителя на етажната собственост и органите на МВР осигуряват в достатъчна степен наблюдаемост на територията и позволяват на държавата да притежава информация за това колко граждани и кои са те обитават или пребивават на определено място. А това е от първостепенна важност за реализирането на редица държавни функции, свързани с националната сигурност и сигурността на гражданите.

Тъй като един от основните стълбове на икономиката и характерна особеност на съвременната цивилизация е автомобилният транспорт за държавата, а и за правоохранителните органи е изключително важно еднозначно да се определи лицето/лицата, които се придвижват с даден вид транспорт. За нуждите на настоящия доклад се ограничаваме само до контрола на личните моторни превозни средства и техните водачи. Съгласно Закона за движение по пътищата „по пътищата, отворени за обществено ползване, се допускат само моторни превозни средства и ремаркета, които са регистрирани и са с табели с регистрационен номер, поставени на определените за това места.“ (чл. 140, ал. 1)²⁵ Това значи, че чрез регистрационната табела може да се установи собственикът на моторното превозно средство (МПС), но не и кой го управлява в определен момент. За това са необходими допълнителни действия на компетентни държавни органи. Това създава сериозен проблем както за противодействие на престъпността, така и за противодействие на различни административни нарушения, свързани в автомобилния транспорт.

За разлика от България в редица държави регистрационна табела не се издава на МПС, а се издава на водач, който има правоспособност, т.е. притежава валидно свидетелство за

²² Инструкция № 81213-823 от 5 ноември 2014 г. за организация на дейността в Министерството на вътрешните работи по териториалното обслужване на населението, обн. ДВ. бр.94 от 14 Ноември 2014г., с изм. и доп.

²³ Закон за управление на етажната собственост, обн. ДВ. бр.6 от 23 Януари 2009г. с изм. и доп.

²⁴ Пак там.

²⁵ Закон за движение по пътищата, обн. ДВ. бр.20 от 5 Март 1999г. с изм. и доп.

управление на моторно превозно средство (СУМПС). При такава система всеки водач, който има права за управлява МПС може да си закупи, толкова табели, колкото иска, но поставяйки ги на даден автомобил е еднозначно определено кой е шофьорът. Тази система позволява бързо да се определя кой управлява дадено МПС и да се предприемат необходимите действия спрямо истинският шофьор. Освен това по този начин се осмисля и административното наказание, при което се отнемат регистрационните табели със съставянето на акта за установяване на административното нарушение. Т.е. на водача се отнема правото да управлява МПС, а не да се разпорежда с него като собственост, както и не се ограничават правата на съсобствениците или на собствениците му, когато то не е собственост на водача. Системата, която свързва СУМПС с регистрационната табела има и силен превантивен ефект по отношение на различни други престъпления и нарушения. Например, ако правоохранителните органи забележат че по пътя се движи МПС без регистрационни табели, вероятността то да е откраднато или да се управлява от водач без права е много голяма.

Друг сериозен проблем, свързан с регистрационните табели на МПС е възможността, която дава закона да не се сменя табелата при промяна на собствеността. Това е донякъде облекчение за гражданите, но създава трудности при наблюдаването на криминогенната обстановка от страна на полицейските органи. Когато табелата отговаря на областта, в която гражданинът е регистриран по постоянен адрес, то е много лесно всички автомобили, т. е. и техните шофьори да бъдат своевременно идентифицирани като местни граждани и всеки автомобил, който не е от същата или съседна област винаги представлява определен оперативен интерес. Това улеснява полицейските органи, които познават оперативната обстановка и линиите за работа за противодействие на престъпността да се ориентират бързо и да действат превантивно и ефективно, като изясняват кой и по каква причина се намира в дадена област.

Усилията на държавата трябва да бъдат концентрирани към създаването на ефективна и бързодействаща система за контрол на населението. Без да се осъществява постоянен и реален контрол на населението не могат да се реализират нито една от основните функции на държавата свързани със националната сигурност.

Сегашните системи за управление на населението са сегментирани и не се управляват от единен орган, който да може да реализира адекватни политики в интерес на националната сигурност. Необходимо е всички тези системи да се централизират и да се поставят под управление на едно бъдещо Министерство на гражданската сигурност. Всички идентифициращи личността документи трябва да се издават, контролират и разработват в единна система, която да позволява бърза и еднозначна идентификация на дадена личност и да се получава в реално време информация за броя на хората в даден район, сграда, превозно средство и др. Само така държавата ще има възможност да контролира и адекватно територията си.

REFERENCES

- Arabadzhiiski, N., Strategies for sustainable development of public administration in the Republic of Bulgaria. Yearbook of the "Administration and Management" Department of the NBU. Volume 5/2020
- Ivanov, Hr. Preservation of public order. Part II, Sofia, 2001
- Todorov, V., Slavchev, B., Manual for the activity of the district inspector near the society. Sofia, 2003

Докладът отразява резултати от работата по проект No 2023-ЮФ-01, финансиран от фонд „Научни изследвания“ на Русенския университет.“